

نسخه‌های خطی

کتابخانه مدرسه رضویه قم

«مدرسه رضویه» - از مدارس دینی قم (۱) - دارای کتابخانه‌ایست که تخمیناً در حدود دوهزار مجلد کتاب دارد، و از آن جمله قریب به یکصد جلد خطی میباشد.

در میان کتابهای خطی کتابخانه که در زیر انبوه گرد و خاک مستور است، چند نسخه قابل ذکر دیده میشود. نگارنده چندی قبل با استفاده از اندک وقتی که دست داده بود، با کمال شتاب صورتی از مجموع کتب خطی آنجا - باستانی یکی دو نسخه بی‌سروته - برداشتم که ذیلاً همانرا با مختصر تغییراتی ملاحظه خواهید فرمود. (۲)

۱ - از این مدرسه در مقاله «ذیل بر کتیبه‌های دوره صفوی در قم» - مجله وحید سال چهارم شماره ۱۲ - باجمال سخن رفته است.

۲ - در قم مجموعه‌های متعدد کتب خطی وجود دارد؛ و مجموع مخطوطات موجود در این شهر در حال حاضر قریب به بیست و پنج هزار مجلد میرسد؛ که نزدیک ده هزار نسخه آن در کتابخانه‌های عمومی (کتابخانه مدرسه آیت‌الله نجفی مرعشی بالغ بر ۳۰۰۰ نسخه - کتابخانه مسجد اعظم با کتابهایی که اخیراً از مجموعه مرحوم حاج محمد رمضان بدان منتقل شده در حدود سه هزار جلد - کتابخانه مدرسه فیضیه قریب به دو هزار مجلد - کتابخانه آستانه مقدسه و سایر کتابخانه‌ها بیش از ۱۰۰۰ نسخه) و بقیه در کتابخانه‌های شخصی است.

فهرست کردن نسخ خطی این کتابخانه‌ها بطرز صحیح علمی کاری لازم و سودمند است؛ باشد که صاحب همتانی بدین مهم اقدام نمایند.

.....

- ۱ - آداب المتعلمین : نصیرالدین طوسی ؛ مورخ ۱۲۳۲.
- ۲ - اثنی عشریات : شیخ بهائی ؛ نسخه خوبی است از همان قرن تألیف ؛ باحواشی «منه رحمه الله» و «صدر» ؛ يك ورق از ابتدا افتاده .
- ۳ - ارشاد الاذهان : علامه حلی ؛ مورخ جمادی الثانیه ۱۰۷۳ ؛ (دراول کتاب کاتب نوشته «کتاب القواعد» که اشتباه است.)
- ۴ - انساب النواصب : شیخ علی بن داود خادم استرآبادی که در ۱۰۷۶ نوشته (ذریعه ۲ : ۳۸۸) ؛ فارسی است. نسخه از قرن سیزدهم .
- ۵ - بدایع الاصول : حاج میرزا حبیب الله رشتی ؛ مقابله شده ؛ از پاره ای قرائن برمی آید که نسخه را خود مؤلف تصحیح نموده .
- ۶ - بهجة المرضیه : سیوطی ؛ از سده ۱۱ .
- ۷ - تحقیق المطالب : فارسی است و تقریباً اخلاقی و روایات وارده در باب معاد ، نسخه از قرن دوازدهم ؛ این کتاب باین نام در هیچیک از فهرست ها مذکور نیست و ظاهراً نام اصلی کتاب چیز دیگری باشد که کاتب بعلمت عدم اطلاع با اسم اصلی آنرا «تحقیق المطالب» نامیده است.
- ۸ - ترجمه الزام النواصب : اصل عربی ظاهراً از شیخ منلیح صمیری است (ذریعه ج ۲ : ۲۹۰) ؛ نسخه مورخ ج ۱ - ۱۱۱۰ نوشته محمد باقر بن محمد تقی که ظاهراً کاتب باشد .
- ۹ - تفسیر : از سوره نساء تا آخر قرآن ؛ مورخ دوشنبه ۲ رمضان ۱۰۲۰ نوشته سالك الدین محمد الجموی ؛ روی جلد تفسیر بیضاوی نوشته اند که خطاست و ظاهراً از نیشابوری است.
- ۱۰ - تهذیب الاحکام : شیخ طوسی ؛ نوشته محمد مقیم بن ابی البقاء الشریف الاصفهانی الشهیر بالقاضی از ۱۰۹۳ تا ۱۰۹۷ . از معاملات است تا آخر دیات .
- ۱۱ - ثواب الاحمال : صدوق ؛ از سده دوازدهم مینماید .

- ۱۲ - جنگ : بخط محمدجعفر الشریف بن محمد مؤمن النصر آبادی که خطی بسیار خوش داشته؛ مورخ جمعه ۱۵ شوال ۱۱۲۶؛ اشعار مفترقه است و اوراق شده .
- ۱۳ - جهانگشای جوینی: مورخ ۲۶ - ۱۲۲۳ .
- ۱۴ - حاشیه تفسیر بیضادی : شیخ بهائی ؛ نسخه از سده ۱۲؛ چند نسخه دیگر در ذریعه دیده میشود (ج ۶- ۴۴)
- ۱۵ - حاشیه ملا عبداللّه: در منطق؛ بخط سید محمد بن زبده المجهتدین الفخام السید صادق الحسینی الموسوی .
- ۱۶ - نسخه‌ای دیگر : مورخ ج ۱ - ۱۰۹۲ .
- ۱۷ - نیز نسخه‌ای دیگر : مورخ ۱۲۳۹
- ۱۸ - حاشیه شرح مختصر الاصول : متن از ابن حاجب ؛ شرح علامه حلی؛ حاشیه در فهرست‌هایی که در دسترس نویسنده بود ذکر نشده؛ نسخه از قرن ۱۱ .
- ۱۹ - حاشیه معالم الاصول : سلطان العلماء ؛ از قرن ۱۳ .
- ۲۰ - خصائص الحسین: از... ابن الحسین (اهل خیری نام نویسنده را از مقدمه پاک کرده‌ام)، فارسی است و در فهرست‌های مربوط دیده نشد . مورخ ۳ صفر ۱۳۲ (ظاهراً ۱۳۰۲) بخط محمد طاهر بن سید علی الانجدانی .
- ۲۱ - ۲۶ - روضة البرهية : شرح لمعه از شهید ثانی مورخ ۱۲۳۷؛ نیز مورخ ۱۲۴۴ با تزییناتی در جلد؛ نیز مورخ ۱۲۸۷؛ نیز نسخی از قرن دوازدهم و سیزدهم .
- ۲۷ - ریاض المسائل : شرح شرایع ؛ سید علی کسر بلائی ؛ مورخ ۱۲۵۵
- ۲۸ - سیف الامة : ملا احمد نراقی؛ تألیف یوم شنبه ۱۷ صفر ۱۲۳۳ ؛ نسخه نوشته سه شنبه ۲۷ صفر ۱۲۳۶ بدست رجب بن محمد گلپایگانی .
- ۲۹ - شرایع : محقق حلی؛ مورخ ۱۰۹۴ .
- ۳۰ - شرایع : از سده سیزدهم .
- ۳۱ - شرح انموزج : محمد بن عبدالغنی اردبیلی؛ مورخ ۱۲۴۸ .

۳۲- شرح تلخیص المفتاح : نسخ جعفر بن نظام‌الدین الحسینی العاملی القزوینی در ۱۰۵۴ . مختصر تقمّازانی است. (نسختی دیگر بعداً تحت عنوان «مختصر» ذکر خواهد شد) .

۳۳ - شرح دیوان علی «ع» : میبدی؛ نو نویس و نا تمام است .
۳۴ - شرح رضی : بر کافیه ابن حاجب ، از قرن ۱۱ مینماید ؛ با يك واسطه از نسخه مولانا عبدالسلام لاهوری نوشته شده و حواشی هم در درس مولانا عبدالحکیم سلمه الله تحریر یافته (آخر کتاب) . نام کتاب محوشده .
۳۵ - شرح شافیه : ساخته شده بنام محمد سادی وزیر مشهور دوره ایلخانان ؛ ظاهراً از جابر بردی است. نسخ محمد سابق بن محمد رفیع اردستانی در ۱۱۱۲ .

۳۶ - شرح شرایع : موسی بن فضل الله الحسینی الهمدانی از شاگردان شیخ انصاری؛ که مجموعه دیگری از او پس از این خواهد آمد . نسخه بخط مؤلف و مورخ ۹ محرم ۱۲۹۰ در همدان . شرح کتاب قضا و شهادت است تا کتاب احیاء الموات و از مطاوی کتاب برمیآید که کتابهای قبلی را نیز شرح کرده.
۳۷ - شرح عوامل جرجانی : شرح همین شرح عوامل متداول که در مجموعه درسی جامع المقدمات مکرر طبع شده، شارح بطوریکه از چند جای کتاب برمیآید، سنی مذهب بوده و در صفحه اول هم مؤمنی نوشته: کتاب النحو از ملا محمد بن عبدالله افندی حنفی المذهب نسخه تاریخ ۱۲۵۲ در بغداد دارد که شاید تاریخ استنساخ باشد.

۳۸ - شرح صمدیه شیخ بهائی : معصوم بن رضی بر وجودی، که بخواش بعضی از اصداقاء محصلین نوشته و در چاشتگاهان شنبه ۱۷ محرم ۱۲۳۵ در بر وجود از آن فراغت یافته . نسخه بخط نسخ مؤلف . در ظهر نسخه «میرزا محمد ابراهیم ولد شارح کتاب» تملك خود را اعلام کرده ؛ در آخر کتاب نویسنده در حاشیه چنین نوشته : تاریخ تولدی علی - ساحرره والدی رحمه الله فی خلف کتابه (کذا) من کلام ملا محمد حسین کازرانی :

مقباس رقم زد زپی تاریخش آفاق ز معصوم بشد پیرانوار ۱۲۰۲

(نا تمام)